LA JURA DE LA CONSTITUCIÓ

Lo dia 12 Mars de 1820, se publicá la Constitució espanyola en esta Vila de Figueras, habentse llegit en alta veu en la Parroquial Iglesia de dita Vila antes del ofertori ahont acudiren totes las Autoritats civils y militars y tots los Prelats del Monastir de Sant Pere de Rodas, y dels dos Convents de Franciscants y Caputxins, y un gran concurs de gent que assistí en aquella funció, y despres d' haberse llegit, y concluit l' ofici solemne que 's cantá, se jurá sobre un missal frente l' altar major. Habent posat la má sobre dit missal, cada autoritat, lo Rectó los hi preguntá á cada una de per sí:

—*¿Jurais por Dios y por los Santos Evangelios guardar y hacer guardar la Constitución política de la Monarquía española, sancionada por las Cortes generales y extraordinarias de la Nación y ser fiel al Rey?*

A lo que respongueren:

—*Sí juro.*

Igualment feu la matexa ceremonia á tots los concurrents, y respongueren: Sí juro,

Despres de concluhit l' ofici se cantá 'l *Te-Deum* en acció de gracias, y tothom se'n aná á la Plassa ahont estaba colocada al mitx d' ella una estátua qu' era la figura de la Constitució portant un llibre en una má, habentla adornada ab diferents olis de color, y tots los

balcons ben arreglats cada un segons sas forsas tant en la Plassa com en tots los carrers.

A la una se doná menjar á tots los pobres en la citada plassa ahont concorregueren moltíssimas personas de totas edats y sexo, y despres de haver donat lo dinar als dits pobres l' Autoritat civil, junt ab diferentas personas tant civils, militars, com los Abats del dit Monastir y los dos Guardians dels citats Convents tingueren un gran dinar en la Sala de la Plasseta, y allí 's digueren diferentas décimas, y altres cosas, y se pronunciá lo següent:

—*Notar defectos es cosa muy fácil, y estar sin ellos es imposible.*

A las set de la nit se il-luminaren los carrers, cantant cansons patrióticas ab música; de modo que tothom feu tót cuant pogué sobre l' objecte del dia.

Y lo Castell feu salvas en lo modo acostumat.

(Del Dietari d' un curiós figuerench.)

L' ANGEL GUARDIÁ

DE LA MOLT NOBLE VILA DE PERPINYÁ, Y L' INDULGENCIA ANOMENADA DEL «PERDÓ DEL ANGEL.»

De las ciencias y costums populars de la nostra terra, casi bé totas ellas religiosas, ne guarda piadosament lo recort lo clero rossellonés; aixís es, y ab molt gust ho fem constar, los catalanistas de Fransa contan ab ells, mossen Boher, canonge, poeta varias vegadas llorejat; mossen Bonafont, lo «Pastorellet de la vall d' Arlés;» mossen Boixeda, capellá del Colegi, poeta molt preuhat; mossen Rous, lo sabi y alegre poeta de «Catalanes» y «Catalanadas»—Donchs, hem llegit dins la «Semaine Religieuse» de la nostra diócesis de Perpinyá, l' apuntació histórica qual traducció enviem á La Renaixensa.

Nostres pares nos han contat que dins un temps remot y ja molt llunyá, los ciutadans de Perpinyá se morian de la pesta, y que foren lliurats d' eix mal, gracias á la intervenció miraculosa d' un Angel:

«Angel del cel embiat, com piament tothom creu» (goigs del Angel).

De generació á generació, de pare á fill seguidament, se conservá la tradició del acte verament maravellós del angel, y del agrahiment que, per tan gran salvació, li tenia obligat la vila de Perpinyá.

Fins á la Revolució de 1793, fins donchs que 's tanquessen las iglesias, la vila de Perpinyá celebrava cada any, lo 16 de Maig, cumple-anys de sa lliuransa, ab unas festas solemnes, com á mostra d' alabansas públicas al angel poderós. Se feya una novena de funcions religiosas, y 's guanyava l' indulgencia acordada pel Sant-Pare, á solicitut dels consúls de Perpinyá.

No eran los sols testimonis de fé y gratitut de la població: lo 16

Maig, una missa solemne era cantada dins l' antigua iglesia de San-Joan, al altar dedicat al angel per la regoneixensa dels perpinyanesos; las pregarias compostas per eixa festivitat, se trobavan dins los vells missal de la diócesis d' Elna baix lo títul de *Missa del Angel protector de la noble vila de Perpinyá.*

Al vespre, una prédica era feta á la gentada que ab gran recullíment omplia l' iglesia; lo predicador havia que dir lo poder del Angel, com á ministre del Senyor, y tenía qae recordar lo miracle que havia salvat la població d' una pérdua complerta. La festa s' acavava per una professó que recorría totas las parroquias; un capellá beneficial hi duya la bandera del Angel. Los molts ilustres cónsuls de Perpinyá, vestits de llurs robas rojas dels dias festius, las corporacións religiosas y civilas, y lo clero de la vila, presenciavan eixa professó.

Per fí, pera recordar y glorificar l' acte del Perdó del Angel, s' havia compost uns *goigs*, ó cantich en llenguatje popular que contavan per la menuda com s' era verificar dit miracle, y que deyan lo nom y l' estada de la persona lliurada del mal.

Despres de la Revolució l'altar del Angel se trová destrossat; l'antigua volta de San-Joán, hont era edificat, fou deixada per l' iglesia nova (del mateix nom). Un dels rectors de San-Joan reculli part de la tradició: de las acostumadas pregarias y funcións del 16 de Maig, ne guardá l' indulgencia anomenada del *Perdó dal Angel*, y demaná que 's concedís a l' iglesia nova, tal ho havía sigut per San-Joan-lo-Vell. Eixa indulgencia existeix encare del tot, y 's pot guanyar pel 16 de Maig.

Heus aquí lo que queda avuy dels festeigs que nostres pares celebravan ab tanta alegría com devoció; puig no s' ha d'olvidar que lo dia 16 de Maig era llavors dia de festa anyal. Tots los ciutadans que tenian encarrech públich ó d' autoritat hi participavan; era una honra pera ells, y 'ls Consúls de Perpinyá eran dels primers á volguer guanyar l' indulgencia del Perdó de l' angel:

«Tots ab cor humil preguen» (goigs del Angel).

Donchs es un deber, pera los perpinyanesos que hajan conservat dins lo cor la fé de llurs avís, pera los fills de 'ls que l' Angel guardá de la pesta, tenir present á la memoria lo recort d' eixa tradició y fer públicas alabansas al celestial Protector.

Los que creuhen al poder dels Sants-Angels, pregarán lo gran benefactor de la vila de Perpinyá, la tinga sempre baix sa protecció y fassi que 'ls seus ciutadans hajan abundancia de bens espirituals y temporals.—J. D.

CANT Á LA REYNA

Premi de la *Flor Natural* en los darrers Jochs Florals de Valencia.

Desperta ¡oh reyna hermosa! que ja lo día assoma.
Deixa eixe llit de roses de falaguer aroma,
Ahont dolçament reposes, regina del meu cor,
Que jo porte á tes plantes lo cant que 'l seny inflama,
Lo cant que vuy t' endresa mon ánima que t' ama
Y vá en les rotjes fulles d' aquesta hermosa flor.

Desperta ja, sultana, que l' auba riallera
Ja esten son mant de perles per la blavosa esfera
Portant son raig purissim á t' amorosa llar;
Y ja es veu que darrera de l' auba plaherosa,
Assoma entre les boires la llum clara y hermosa
Del sol ardent que s' alça de la tranquila mar.

Desperta ja, regina, que 'l vent de l' enramada
Ja besa les flors belles qu' esmalten la esplanada,
Y ja s' ou en les branques lo cant del rossinyol;
Desperta, que ja volen les blanques papallones,
Y 'l vent porta en ses ales, sospirs de aquelles ones
Que moren en la platja mirant fogir al sol.

Aixecat ja, que venen los vats qu' en tú s' inspiren,
Aquells que al admirarte eternament sospiren,
Y en ta mirada hermosa inflamen l' esperit;
Aquells que l cor plé duyen d' amor, fé y poësía,
Y á tot hora lluytaven per conquerir un día
Aquesta hermosa rosa que vá á adornar ton pit.

Aquesta flor vermella, qu' entre ses fulles porta
L' historia benhaurada d' aquella etat ja morta,
Qu' encara viu y alena así en mon cor nafrat;
Aquella hermosa historia que vuy en la tomba alçantse
Pel cel d' esta ribera alegre va aixamplantse
Y 'l niu fá baix les ales del negre Rat-Penat.

Aquesta hermosa rosa, la joya mes prehuada
Que 'uy alcançar desitja mon ánima abrasada
En foch d' amor, fé y patria ¡oh, reyna del meu cor!
Aquesta hermosa rosa dels bells jardins de Edeta,
Que porta entre ses fulles lo dolç cant del poëta
Qu' et dona en ella un reyne, que may s' abat ni mor.

Aixecat ja y endressat al trono que t' espera.
Munta aclamada al soli y dende allí, encisera,
Lo foch de tes mirades llumene mon destí,
Puix tú eres, oh regina, la musa delitosa
Qu' als trovadors inspira d' aquesta terra hermosa
Ahont jauen les despulles del poble llemosí.

Que tú serás y fores la flama que allumena
Lo seny de nostres sabis, y estel serás y mena
De les victories santes de l' art y de l' amor;
Puix baix d' aqueixe trono, ahon vuy te veig seguda,
L' historia es veu escrita d' aquella etat perduda
Que vuy trau á la vida lo cant del trovador.

Tú eres la tendra musa per quí Ausias March un día
Al vent doná les trobes de dolça melenjía,
Portant la seua gloria per tot lo mon sencer,
Eres la fé que salva y en nostre cor s' aferra,
Aquella ardenta flama per qui lo crit de guerra
Llançá á la Fransa altiva lo pobre Pelleter.

Eres, per fí, oh regina, la flama benehida
Que al Cit y á Vinatea y á Jaume doná vida,
Eres lo cert emblema de lo gloriós passat;
Eres la santa image que 'l cor de l' hom alenta,
Puix dus en ta mirada, com raig del sol ardenta,
Lo foch de fé y de pátria, d' amor y llibertat.

Per ço vinch á tes plantes y humil ma veu t' endresa
Aquesta dolça trova de l' ánima despresa,
Ahont vá l' amor purissim que viu dintre mon pit,
Amor inmens que inspira ta imaje peregrina,
Que sembla hermosa estrela de llum blanca y divina
Que eternament llumena les ombres de la nit.

Per ço vinch vuy á tes plantes, regina benhaurada,
Portant les tristes notes que l' ánima anyorada
Volgués que foren cántichs de ver y patrí amor,
Hont reflectar poguera la fé que 'l cor abrusa,
Y entre les blanques ales de falaguera musa
Putjara fins les grades del trono del Senyor,

No la rebujes, reyna, que en esta dolça endeja,
Va 'l foch d' aquella flama que vuy encara espurneja
Donant sos raigs de gloria al segles que vindrán;
Raigs, qu' en los plechs de l' ayre que crehua l' esplanada,
La nostra hermosa historia, aquella historia aymada,
Durán á totes bandes pe 'l mig de la mar gran.

Guárdala sempre, hermosa, junt á ton cor purissim,
Niu de sospirs y besos dels angels del Altissim;
Vá en ella de la patria la noble inspiració;
L' amor que 'l pit abrusa, la fé que 'l cor inflama,
Y aquell valencianisme, ardenta y rotja flama
Que encar llumena dolça lo cel de esta regió.

Y quant les tristes ombres del segle que devalla,
Cobrixquen nostres glories semblant negra mortalla
Qu' envolta pera sempre aquell gloriós passat;
Quant vetjes que la patria se mor esbalaida,
Que fé y amor s' allunyen buscantne nova vida
Y estés sobre 'l niu vetjes lo pobre Rat-Penat;

Aixecat d' eixe trono, devalla per la terra,
Portant aquesta rosa desfeta en ta ma esquerra,
Y al temps qu' en l' altra ofegues lo crit de lo teu cor,
Ves derramant ses fulles per tota la planura,
Y quant s' aixeque l' auba de dintre la mar pura,
Vorás com cada fulla se torna en una flor.

Vorás com eixes roses, bledanes y enciseres,
Obrin son tendre cálzer joyoses y rialleres,
Donant al vent de patria s' aroma virginal;
Aroma, que, extenentse per esta noble terra,
Fá naixer altra volta la fé que ja 's desterra;
L' amor per este poble dues vegades lleal.

Y en cada fulla seca d' aqueixes roses noves,
Lo nom d' esta Valencia vorás com escrit trobes
Tenint per fons les tintes de l' auba que sonriu;
Puix mentres hajen roses com esta hermosa rosa,
L' historia de ma patria jamay caurá en la fosa,
Que dintre de son cálzer fá 'l Rat-Penat son niu.

PERE BONET Y ALCANTARILLA.

LA MORT DEL CONQUERIDOR

LLEGENDA DEL SEGLE XIII

L' ULTIMA VICTORIA [1]

Consternada està Valencia:
¿Qué té la jòya del Cit?
Tancats los alberchs se vehuen,
Tothòm pels carrers va trist;
¡Dirías qu' en cementèri
La ciutat s' ha convertit!
Quedes les fònts no mormolen,
Ni entonen les aus sos trins,
Ni un remor per maravella,
Lo silènci interrumpix,
Puix ni encara en les esglesies,
Ahon se resa día y nit,
Resònen de les campanes
Los acostumats repichs.
Pálit lo sòl va ponentse
Com quant lo Senyor morí,
Y com si dol se posara,
Lo cèl de núbols se vist;
Puix tal com si la natura

(1) Aquesta inspirirada poesía forma la quinta part de la hermosa llegenda *La mort del Conqueridor*, escrita per D. Constantí Llombart, y premiada en los últims Jochs Florals celebrats per *Lo Rat Penat* de Valencia.

Capáç fora de sentir,
Sembla que angoixa sofrixca,
Sembla qu' estiga patint.
Joves, vells, hòmes y dònes,
Pel conflicte esbalaits,
A un mateix punt s' encaminen
Capficats y pensatius.
Tots al real palau s' endressen,
Y, en quant se tròben allí,
Uns als altres se pregunten,
Desitjosos d' inquirir
Noticies qu' al pòble en pesa
Tenen l' ánima en un fil,
Puix per igual interessen
Als més grans qu' als més petits,
Ja que tots, branques d' un arbre
Al qu' una savia nodrix,
Un mateix còr deuhen tindre,
Y tindre un mateix esprit.
Mes, ¿qué ocuerrix en Valencia?
¿Qu' es lo que á son pòble aflix?
Cap al vèspre es ja, y la plassa
Del real paláu se va omplint
De ciutadáns, duenyes, patjes,
Frares soldats y morischs,
Que bregant se despernegan,
Demostrant son afany viu
Per saber dins de la regia
Morada lo que ocurrix;
Y en tant qu' en l' alcáçer vehuen
Als magnats entrar y eixir,
Plens d' impaciència y d' envetja
Llevar volgueren del mig
A la guardía d' almugávers,
Qu' á ells lo pas els impedix,
Mes esperant saber nòves
Passarán allí la nit,
Tal com si muts estigueren,
Sense llançar ni un sospir,
Puix lo pòble de Valencia
Qu' algo sap, y s' estremix,
No per temor, per respècte,
Ni á dir *xut* s' ha d' atrevir.
¡Pòbra Valencia! ¿A ton pòble
Qu' es lo qu' en lo còr l' aflix?
¡Tan malalt ló rey En Jaume
Aplegá d' Alcira ahir,
Que ja sòls de deu salvarlo
Pòt lo poder infinit!

¡Tan malalt y vell s' encontra,
Que, segons tot lo mon diu,
Dubten los fisichs que puga
La enfermetat resistir!
Fòrt l' anciá fon com un ròure,
Coluna fon de granit;
Mes sixanta nòu anys conta,
Y tot lo temps ho rendix.
Valencia, qu' en ell delira,
Creu que ja no 'l vorá viu,
Y entorn del palau, sancera
La nit passará sofrint,
O derramant en los temples
Ses llágrimes fil á fil,
Pera que Deu al monarca
La salut li torne al fi.
Y entre tant sens una estréla
Pahorosa avança la nit,
Y altra claror en la fosca
Plaça no se distingix,
Que la dels llantions encesos
Qu' es divisen allá dins,
Y de les cambres reflecten
Pels cristalls de colorins,
Ahon, de quant en quant, les ombres
Dibuixen ab sos perfils,
Personatges qu' entren ó ixen,
Y ab sos moviments distints,
Per los finestrals revèlen
Que la mòrt ha entrat allí.
¡Valencia! ¡Pòbra Valencia!
¿Qué tens? ¿Qué te succeheix?
¿Qu' es lo que tant t' acongoixa?
¿Qu' es lo qu' en lo còr t' aflix?
Ton pòble en la plaça vetla
A altes hores de la nit,
Y acás sens donarse conte,
Per intuició ó per instint,
Vagament es qu' endivina,
O millor dit, presentix,
Eixos moments misteriosos
En qu' al Suprem obedint,
La mòrt, que tot ho capgira,
La mòrt, cumplint son destí,
Solemnement del pervindrer
D' un gran reyne decidix.

Era de Joliòl una nit fosca,
Fea d' estiu caliginosa basca,
Negres y espessos nubols endolaben
Del ample firmament la vòlta blava.

Lo viver de la gent per punts creixía,
Ja estreta pera tants era la plaça,
Y era en l' inmens concurs còsa admirable
Que la quietut no haguera qui torbara.

Tots ab curiositat, plens d' ansia, esperen
Saber dins lo palau qu' es lo que passa;
!Quant imponent! ¡Conmovedora escena
La qu' entre tant llòch te en la regia cambra!

Baix los plechs de vellut dels cortinatjes,
Lo rey, assossegat, la mòrt aguarda,
Y ja ni pendres vòl les medicines
Que pròximament hi ha sobre una taula.

Donant tètrica llum al daurat teljo,
Del rich artesonat penja una llantia,
Que, ab sos groguenchs fulgòrs, trista allumena
Lo cadavèrich ròstre del monarca.

Sobre un reclinatòri, dins d' un tríptich.
Gòtich treball de primorosa talla,
Hi ha una devòta imatje de María
Ab dúes viròlles d' òr allumenada.

¡Es la Verge del Puig! La santa Verge
Qu' un feliç jorn del rey fon encontralla,
Y á qui postrat lo bisbe de Valencia
Pera l' august malalt salut demana.

Muts al pacient los circunstants oviren,
L' anciá, de quant en quant tus y pantaixa;
Pròp te á son confesor, pròp te á sos metjes
Qu' han perdut de salvarlo la esperança.

Sos fills, los dos infants, gens no abandonen
Lo puesto ahon lo seu déurer els reclama,
Y els dos, junt al capsal, taut l' un com l' altre,
Atents están á fer lo que 'l rey mana.

A fills, filles y nets, qu' entorn d' ell mira,
Reposat dirigintlos la paraula,
Evangélichs consells, máximes santes,
Com la millor herència, els recomana.

L' august malalt serva en ses darreries
Cabal lo seny, la inteligencia clara,
Y en son destí pensant de l' altra vida
La mòrt rápidament veu com avança.

Seré l' ha vist de pròp tantes vegades,
Qu' indiferent mirant com l' amenaça.
Plé de resignació, sembla que jugue
Ab lo gelat acer de sa guadanya.

Ja, resollant, ha entrat en l' agonía,
Ja tot se li enfosqueix, ja lo llit palpa,
Y beneix á tots, y els braços creuha,
Y algo pareix que vullga dir encara.

Alça la vista al çèl, y obrint los llabis,
Com Jesús en la creu, tranquil exclama:
— *¡Tingau, Deu y Senyor misericòrdia!*
¡En vòstres mans comane la meu ánima!—

Dobla suaument lo cap com si dormira,
Ronca son pit, que febles gemechs llança,
Ert estira lo còs, minven ses ansies,
Y un sospir exhalant sos blaus ulls tanca.

Sembla que del Empir angels purisims,
En quant l' últim alé la rey exhala,
Himnes baixen cantant, chòrs d' alegría,
Y al cél volant s' en pugen la seva ánima.

Los célichs cants de glòria s' extingueixen,
Plena d' aroma y llum deixen lo estança,
Y, al anarsen, tot queda en lo misteri
Com quant lo sòl en l' horisont s' apaga.

Dames y caballers, agenollantse,
Llavors resen pel mòrt una pregaria;
¡Tots lo fúnebre llit plorant rodetjen!
¡Dormit sembla qu' está! ¡Ja en pau descansa!

¡Ha mòrt lo rey en Jaume! Ha mort l' insigne
Conqueridor qu' als mòros aterraba;
Aquéll que destroçant la Mit llnna,
Per tot arrèu alçá la Creu sagrada.

¡Ha mort lo rey En Jaume! A ¡uéll invicte
Rey qu' ab l' acer flamíger de sa espasa,
Per son bras arrancar sabé tres regnes
A la invilida raça musulmana.

Valent guerrer, guanyá trenta batalles,
Croniste fon, com César, de sa fama,
Fundá, pictós cristiá, dues mil esglesies,
Y sabies lleys y furs dictá á la patria.

Magnánim, generós, misericòrde,
Y de gentil presència lo monarca,
Perfècte caballer, fon radiant astre
Que allumená esplendent la Etat-Mitjana.

Per çò l' infaust succés en quant conega
Valencia, la ciutat que l' idolatra,
Plorará, sens conhort á aquell que día:
«Als reys que' als pòbles amen, Deu los ama.

¡Ha mòrt En Jaume en sa ciutat volguda!»
¡Tíngalo Deu en sa divina gracia!
¡Cristianament guanyá la glòria etèrna!
¡Sòls ja aquesta victoria li mancaba!

Altra millor no n' alcançá en sa vida,
Triomfá, per fi, del mon en la batalla,
Y entr' els benavirats, ja pera sempre
Viurá del cèl en la regió més alta.

¡Ha mòrt lo rey! La desgracia
Pronte entre 'l pòble cundix,
Y per tot arreu 's escolten
Plòrs, gemechs, clamors y crits,
Que ben clarament expresen
Lo dolor qu' está sentint,
Al mancarli lo monarca
A qui tant té qu' agrair.
Mentres tant, lo real cadavre,
Com si estiguera dormint,
La servidum silenciosa
Estés ovira en son llit,
Ab son argentada barba
Y son rosat cabell fi,
Qu' en daurades, llargues clenjes,
Sos amples muscles cobrix,
Com si la mare natura,
Quí era En Jaume comprenint,
Rich mantell d' òr, ans de náixer,
Ja li haguera concedit.
Hi ha en sos llabis dols mig riurer,

Hi ha algo en son semblant sublim,
Y en son front cèrta unció mística,
Pur reflet del paradís,
Que, ab sa santitat, respècte
Y veneració infundix.
¡No 's coneix que finit haja!
¡Més que mòrt, sembla estar viu!
Caballers, dames y patjes,
Nafrats pel dolor, transits,
La pèrdua del rey llamenten
Com la d' un bòn pare els fills
Y á sa familia aconsòlen,
Y fins la trahuen d' allí,
Ab los conòrts enfortida,
Que pera 'ls còrs afligits,
Son en tan terribles casos
Un calmant, un lenitiu.
Rodejat de sa mesnada,
Y en l' apariéncia tranquil,
¡Sòlament l' infant En Pere
No vòl de la cambra eixir!
Son fons sentiment domina,
Son dolor mal comprimix;
Mes á lo millor la pena
No podent ja resistir,
Mira al difunt, y la cara
Girant, com avergonyit,
Ab ses llágrimes demòstra
Que també los reys son fills.
Un confús remor de sobte
Baix en la plaça s' ha ohit,
Al qu' espantosa cridória
De la multitut seguix,
Com de pròxima tempèsta
Los atronadors rugits:
Y en quant l' infant s' en adona,
Son sitial deixant d' un brinch,
Per un finestral aguaita,
Y apenes si descobrix,
Al mateix pèu del alcáçer,
Lo mònstre bellugadiç,
Qu' envòlt entre les tenèbres,
Ab sos udòls y bramits,
Amenaçant, romprer òsa
Lo silenci de la nit.
¡Qué més mónstre, ni més fera
Qu' un pòble quant s' embravix!
En Pere alló no s' explica;
Mes prompte aplega l' avís

De que Mentesa s' encontra
En poder dels enemichs
Y qu' en son castell y vila
Los mòros s' han establit,
Gracies als traydors qu' ajuden,
Mals cristians, als sarrahins.
Furiós l' infant, tirant xispes,
Al dormitòri es dirig,
Ahon ja, entre blandóns encesos,
Y ab lo blanch hábit que vist,
Gelat está de son pare
Lo cadavre geganti.
Davant d' ell un moment resa,
Mentalment se despedix,
Un bes en lo front li dona,
Bull sa sanch, glatix son pit,
Y ab solemne veu exclama:
—¡Pare y rey! M' en vaig; partixch;
Mes vòstres precèptes jure
Religiosament cumplir!—
Y de la Sèu de Valencia,
Que Santa María 's diu,
Soterrar mana á son pare
En un sepulcre interí,
Ahont sos despulls se conserven
Mentres tant éll combatix,
Y en son regne pera mòstra
No deixa ni un serrahí.
Llavors, empunyant l' espasa,
Que l' espant fon dels muslims,
Y que va rebre en Alcira
De son pare benehit;
Coratjós l' infant En Pere,
L' acerat *Tiçó* brandint,
Als caballers y richs-hòmens,
—¡Llamp de Deu!—cridant els diu—
¡Ara .. al castell de Montesa!
¡Ara... á véncer ó á morir!—

CONSTANTÍ LLOMBART

NOTAS SASSARESAS

COM MENJAVA SÁSSER AL SIGLE XVI

Lo poble sassarés no 's contentava ab lo modest formatje y *carta de música*, ó pá moro, que constituhía l' ordinari dels montanyesos de Sardenya. Costúms més civils, hábits de major luxo, necessitats més perentorias, feyan reclamar á una als habitants de Sásser que per cap rahó quedessen desprovistas sas carnicerías. Si un accident qualsevol arribava, com per exemple una carestía de bestiar, pujavan al cel las queixas d' aquells vehins, y son Comú no tenia altre remey que acudir al Virrey en demanda d' una provisió que posés terme á la necessitat. Tal succehí en 1570, ab motiu de careixer de moltons, per qual motiu lo Lloctinent de la Isla dictá la provisió següent:

Lo Marqués de Aytona.

Ll. y C. G , etc.

Noble governador y refformador del cap de llugudor amat conseller de sa magestat com sia que havem vist lo quant se patex de carn en la ciutat de sasser y axi conve provehir la vos diem perço y manam que encontinent les presents vos seran presentades fassau repartiment en les encontrades de aquex cap de quatre milia moltons los quals cada hu official en sa juridicio los hagia de repartir entre los vassalls per igualdad y no agraviar á ningu feta dita repartimenta entregueu dits moltons en poder de la persona o persones que vos

assegnalareu y hagia de pagar aquells al preu per nos taxat en la real pramatica y de la matexa manera los hagia de tallar y vendre al poble y no fassan lo contrari si la gracia regia teniu cara. Dat. en oristani a XXVIIII de abril MDLXX.

El Marques de Aytona.

Al noble amat conseller de sa magestat lo noble governador y reformador del cap de sasser y llugudor.

Quatre mil moltons d' un cop, podian treure de gana á molta gent, tant més quan son preu no era car en aquella época. He trobat una tassació feta per lo Governador y reformador del Cap de Sásser y Logudor á 24 d' Abril de 1596, per la qual regía la següent tarifa:

Moltons de duas dents, á setze sous cada hú.
Id. de quatre dents, á vint y dos sous.
Id. de sis dents, á vint y sis sous.

La moneda á Sardenya tenia en aquell temps igual valor que la catalana.

La provisió de carns de la ciutat havia sigut tolerablement reglamentada. Eran lliures los propietaris de bestiar de portarlos á la ciutat pera son consúm, y ademés lo govern obligava á vendre al Comú la cantitat de cinch centas vacas y mil moltons, pera 'l cas de que 'l comers particular no provehís suficientment la plassa. En ella hi havía duas carnicerías, una tinguda pel Municipi, y un' altra dependent de la Inquisició que, inútil es dirho, sempre tenia la carn millor.

Naturalment en los cassos apurats, es á dir en las carestías, á tothom faltava la carn, y primer que ningú al Comú que 's quedava fins sens la repartició governamental. Llavors venian los apuros, y las reclamacions, que generalment sempre eran ben atesas. Si 'ls particulars moguts per lo desitj d' especular no conduhian carn á Sásser, se 'ls obligava á portarla per medi d' un repartiment en lo qual fins eran fixats los pobles que devian contribuhir á la derrama. Tal se desprén de la següent ordre dictada en 1596 per lo Virrey Comte de Elda, y que per ser inédita (com tots los altres documents d' aquestos articles) publico á continuació. Diu aixís:

Lo Comte de Elda.
Lloctinent y Capita General, etc.

Nobles y magnifichs barons heretats regidors offissials lloctinents majors jurats prohomens y bons homens de les encontrades baronies

y villes del present cap al qual o als quals les presents seran presentades y se esguardaran salut y dilectio. Sapiau com los magnifichs Consellers desta ciutat han comparegut devant nos y nos han representat la necessitat en que esta ciutat se troba y lo quant lo poble de aquella ha patit y patex per raho de no haverlis dat la tacha que la regia cort acostumava donar de sinch centes vaques y mil moltons y que perço fossem previstos provehir a que ditta çiutat fos de carn provehida y nos considerat la falta que hi ha de bestiar havem provehit que cada any y fins tant per nos hi sia altrament provehit se donen a dita çiutat dos sentes vaques y axi diem y manam al noble governador de aquest cap que instat y request sia per dits Consellers despedesca les provissions en la forma acostumada per la cobransa de aquell les quals dos sentes vaques havem repartit de la manera seguent ço es ossilo dos vaques anglona sinch poagre sinch meilogo tres oppia tres siligo sis montagut trenta quatre bitti vint gosiano vint y sinch nuaro vint y sinch orani vint macomer vint costa de valls vint jave y cossaine deu iterii y uri sis y montilleo sis que fan la dita suma de dos sentes vaques diem provehim y manam a vos altres y cada hu de vos en sa jurisdiçio que dins espay y termini de dos dies del die de la presentacio en avant comptadors fassau y hajau fet tasa y repartiment de dites vaques entre tots los amos de bestiar ab tota igualtat y sens exemptio ni respecte de ningunes persones les quals vaques sian bones segons se solen donar a la carnesserie del sant offissi y dits consellers... per ell sera han tinguts y obligats pagar aquells en les matexes encontradas a set lliures cada vaqua conforme es stat tasat per la real pragmatica en... repartiment fareu hi entren les vaques dels familiars del sant offissi de..... de vosaltres y dels escrivans y fet aquell y juntat dittes vaques fareu se li donen en la part mes comoda y prop desta çiutat. Les quals coses effectuaren tota consulta y dilaçio cessant y en cas de contravenssio ex nunc pro tunc vos manam comparegau dins altres dos dies precissos y peremptoris comptadors del dia de ditta presentaçio personalment y no per procurador ni escusador.... . ni assegnats a tal lo real fisch puga fer sas parts y pugam provehir juridicament y axi be tramesca assi los amos del bestiar que seran renitents en donar ditta tasa trets y segurs en estes reals presons y passat dit termini axibe donam llisençia y facultat al portadors de les presents que estiga a dictes de vosaltres sempre que per culpa y negligencia vostra reste de cobrar dit bestiar a raho de trenta sous lo die per los quals vos puga fer execucio y ultra de aço que axi be puga fer lo repartiment y pendre la tasa de dites

vaques ab asistencia y entervensio de quatre homens principals del lloch ultra cominaçio que fentse per vosaltres lo fontiary que encontinent hi provehirem ab transmissio de alguazir o procurador a vostres dietes y despeses propries per esservos lo demunt dit effectuat restituint la present al portant no fassau lo contrary si la gratia real teniu cara y la pena de dos sents ducats que ab les presents vos imposam voleu evitar. Datt. en Sasser a VIII de Jener MDLXXXXVI.

El Conde de Elda.

Provissio pera que doneu les
dos sentes vaques a la çiutat.
Vt. Soler Rj.

Tot estava ben reglamentat en aquells temps, que, potser eran menos dolents de lo que solém figurarnos. Després de las anteriors provisions sobre la carn, se 'n prengueren d' altras respecte á las llegums y vegetals que 's produhian en lo mateix terme de la ciutat. Era precis que la vida fos barata, y cap motiu justificava una alsada de preus en los articles alimenticis, que hauria significat la miseria y la fam del poble. Per aixó, entre altres que 'n conech, citaré sols una curiosa provisió expedida en lo mateix any anterior, per lo Governador del Cap de Sásser prohibint que s' agabellassen las favas, que llavors venian á representar lo paper de las nostras patatas.

Diu com segueix:

Lo Rey de Castella, de aragó y sardenya.

Ara hojats que hus notifica mana y fa asaber don francisco de sena Conseller de la S. C. R. Magestat del Rei nostre senyor e per aquella Governador y Refformador del present cap de sasser y llugudor á tot hom generalment de qualsevol grau naçio o condiçio sia que per quant per esperiensia se ha vist en altres agnades y en la present se veu encara que començe ara la recolta que per culpa y causa de moltes persones que han agabellat y agabellan cada die les faves han crescut de preu de manera tal que si no se hi posas lo remei necessari vindrian a creser en tal preu que encara que lo present any se ne hagia cullit en abundansia no sen trobaria a comprar per ço lo dit don francisco de sena hordena persibeix y mana a tot hom generalment de les sobredites condicions que no gosen ni presumescan de die ni de nits palesa ni amagadament comprar faves mes del que tenen mester per lo victo y provisio de llur casa sots pena de perdre les faves que demés hauran comprat y de sinquanta ducats de les

quals faves y pena ne tinga una part lo acusador y sera tingut secret y laltra part lo ospital de santa creu y la restant terçera part lo Jutge que fara la execucio y aço ha manat fer á supplicacio dels Consellers desta Ciutat y atal per ningú ignoransia allegar se puga mana lo dit don francisco de sena la present crida esser publicada per tots los llochs acostumats de la present çiutat y guardesse qui guardasse ha. Dat. en Sasser a XVIII de Juliol M. DLXXXXVI.

Don Francisco de Sena.

Vt. Ferralis Assor.

Leo Pompero not. et scriba pro galcerando francisco lledo et cendrelles.

Tots los anteriors documents son custodiats en l' arxiu del Municipi sassarés. Bé valía la pena de donarlos á la llum, ja que revelan una de las manifestacions més íntimas y curiosas de la vida d' aquell poble.

EDUART TODA.

Á RAFEL CALVO

Poesía llegida en la solemnitat celebrada pera honrar la memoria del malaguanyat actor en lo Teatro Calvo-Vico 'l dia 16 del actual.

Joventut, flameig bullent,
celistias del sentiment
qu' estátich deixan l' esprit...
Irada per tanta sort,
se despacientá la mort
y 'l jorn torná en negra nit.

Era ahir qu' encar' amant
de la Gloria y febrejant
per' rendirli més tribut,
lo miravam ab anhel
pugnar contra *Mar y Cel*
vencent més com més vensut.

Comanant l' altiva nau,
amor lo tornava esclau
de la que trencava vots
per morir ab lo donzell,
y al esclavisársen ell,
esclau d' ell nos feya á tots.

Ferm, inspirat, prepotent,
bras de ferro, cor ardent,
esculpía sos dictats;
volant d' un altre abím,
era 'l girifalt sublim
que 's gronxa en las tempestats.

Contra dels vils inclement,
son geni, onatge furient,
no tenía aturador:
de penya en penya brunzint,
sóls l' anava amorosint
l' arena... perque es amor.

Atreya ab mágich poder
al encarnar en son sér
passions de forsut relleu;
y 'l públich feya escruixir
imposantli á son albir
la Fatalitat ó Deu.

¿Per qué deixá la ciutat
hont son Teatro fascinat
per tant dalé poderós
l' adorava ab frenesí?
¿Per qué no 'l va deteni'
pressentiment esglayós?

¡Ay! Enmudí 'l fat crudel!
Anegat en plors de fel
y entre sombras pantejant,
va aniquilarlo 'l dolor
que més s' ageganta al cor
quan troba cor de gegant.

¡Pobre pare desvalgut!
¡Pobr' orfe d' angel volgut
que no podía assolir!
¡Qu' estrany que, al mirarse sol,
l' inmensitat del seu dol
lo fes raure al cementiri?

Sí: allí reposa; allí jau
com lo gladior que brau
no reculá ni un moment...
Morí lluytant: héroe fou...
¿Quí al pensarhi no 's conmou?
¿Quí no 'l plora amargament?

Plorémlo, sí: nostre plor
sía l' esclat d' un dolor
qu' ompla 'l prosceni d' esglay;
mes, honrant sa excelsitut,
fém que ab l' artista caigut
l' Art seu no caigue jamay.

JOAQUIM RIERA Y BERTRAN.

Barcelona 15 de Setembre de 1888.

DUAS LLEGENDAS

LOS AMORS DE SANTA GERTRUDIS

(LLEGENDA DEL RHIN)

A la vora del Rhin vivia una noya de tanta hermosura, que tenia anomenada per tota la terra; la qual se deya Gertrudis.

Un cavaller de llunyas terras sentí á parlarne y se 'n vingué d' ellas pera conéixela, y 'n fou tant prendat que s' enamorá d' ella.

Mes la noya sols pensaba en lo cel y en ser grata á Déu Nostre Senyor á qui volia ab tota l' ánima, y pera servirlo, 's llensá á fer caritats, que no vivia per altre cosa, é hi esmersava tota la sua fortuna.

Lo cavaller la seguia embadalit, y quan un dia la vejé trista per haver acabat los diners y no tenir medis pera socórrer als pobres, li oferí la sua bossa y ella va aceptarla.

Heus'aqui que anant creixent en fé, s' esdevingué un dia, que 'l cor de Gertrudis esclatá de plé á plé en son amor á Déu y 's feu monja del convent de Sant Joan.

Lo cavaller n' hagué gran sentiment, mes fou aconhortat pensant qu' ella era ditxosa; y ab tot respecte se 'n aná al convent y demaná á Gertrudis, si apesar de ser monja y tot, li donaria permis quan ella per son institut anés á exercir la caritat, de acompanyarla.

Y Gertrudis ne fou contenta, com que li digué que sí. Y era bonich véurer á una pobre monja portant tot un cavaller com á bosser seu y córrer aixís de casa en casa portant la felicitat y ditxa.

Y abdós eran felissos. Mes la miseria era tan grossa que aviat la bossa del cavaller fou vuida.

Llavórs ell se desesperá nó per los dinés, que en res volia, mes si, perque ja no podria acompanyar á qui era la sua ánima.

Se 'n aná al convent y 's despedí de Gertrudis, dihentli que grossos quefers l' obligavan á entornarsen á sas terras, que tan llunyanas eran, y que pot ser jamés no tornaria.

Y en sent á horas vespras, muntá á cavall y deixant al corcer la brida solta, se 'n aná sens albir propi, cap allá ahont eix volia.

Y heus' aquí que á la mitja nit passava per una boscuria molt feresta é isarda y al tocar las dotze horas, punt per punt, li isqué un home lleig y estranyament vestit, qui ab veu tota orgullosa va dirli:

—¿Qué teniu, lo senyor cavaller, que á eixas horas anau per llochs tan salvatjes y lo dolor es á vostra cara?

Lo cavaller se 'l mirá y no li torná resposta. Mes ell prosseguí:

—¿Haveu potser menester de riquesas? Signeu eix pergamí y es á vostras mans la fortuna, sols exigeixo de vos que en cambi me dongau la vostra ánima. Als set anys, dia per dia, sigueu aquí la mateixa hora.

Lo cavaller duptá més se li esdevingué un pensament y va decidirlo. Ab diners tornaria á veure á sa estimada y podria servirla.

Ab la espasa se ferí un dit de la má esquerra y á la llum d' un foch follet signá lo pacte. Lo diable esclafí en una grossa rialla y va desapareixe.

Quan lo cavaller fou á sa casa trobá tantas riquesas com volia, y se 'n torná altra volta cap á la vora del Rhin, envers Gertrudis á oferirli la sua bossa.

Ella, ab sa set de caritat, va aceptarla. Y tornaren, ella, una pobra monja seguida de tot un cavaller fent caritat á dojo, que tothom la benehia.

Mentres tant, los anys corrian qu' era una feresa. Y arribat lo terme fatal, lo cavaller se 'n aná al convent y 's despedí de Gertrudis, dihentli que grossos quefers l' obligavan á tornar á casa seva.

Gertrudis que savia tot lo que li passava, li demaná que com á despedida li aceptés una copa d' un licor que ella tenia, de lo qual lo cavaller ne fou content; y ella, omplint aquella, invocá á Déu y li doná á beure en honor de Sant Joan, de son amor envers ella, de sas piadosas obras.

Ell se posá de peu y alsant la copa enlayre, envers tals invocacions, tot d' un glop se la va beure.

Y en sent horas vespras muntá á cavall, y deixant al corcer la brida solta, se 'n aná sens albir propi, cap allí hont eix volia.

Y heus'aqui que á las dotze horas, punt per punt, quan tocavan, en mitj la boscuria isarda, se li aparesqué lo dimoni, de forma lletxa y estranya, qui aixís que 'l va veure esclatá en grans crits, ab veu enrogullada, tot dihentne:

—Malehit de mí que res puch, Santa Gertrudis, á qual honor haveu brindat es ab vos; la veig á detrás vostre. Sa gracia 'us ampara, feula fugir. Malehit de mí!.. ¡Malehit de mí!..

Y tot dihent aixó ab gran sospresa del cavaller lo dimoni va desapareixe.

Lo cavaller era salvat. Se 'n aná á casa seva, en la que trobá encara moltas riquesas, que seguint los consells de la Santa, empleá en obras piadosas, y se 'n entrá á un convent, ahont acabá sos dias en exemplar y santa vida.

LO JURAMENT EN VIDA Y EN MORT

(LLEGENDA VENECIANA.)

Eran dos enamorats que s' estimavan ab tota la seva ánima. Empero sos pares se tenian odi mortal, y al saber son amor los prohibiren absolutament que tinguessen cap mes tracte.

Llavoras, ells tingueren de veures y enrahonarse de nit. Ell compareixia al peu del balcó, y ella, surtint, departian fins altas horas de la matinada.

Una nit, ell li va dir:

—Júram estimarme en vida y en mort.

—Jurémho, va dir ella.

—Y abdós juraren solemnement estimarse sempre més, tant en vida com després de morts.

Heus'aquí que una nit, al entornarsen ell cap á casa seva, passá per un carrer ahont va ensopegarshi haverhi forta brega, y tot apartantsen, un dels contendents cregué qu' era un enemich que fugia, y lo travessá de part á part ab la sua espasa.

A l' endemá ningú gosá dirho á la noya; y al venir la nit, ella surti al balcó y compareixent lo jove enrahonaren fins á l' hora acostumada.

Y cada nit succehia lo mateix, mes la noya estava cada dia més trista y enmalaltida.

Per fi n' hagueren esment sos pares y ho consultaren ab lo pare confessor.

Aquest va cridar á la noya y li preguntá si estava enamorada y si s' estimavan molt ab lo seu promés.

La noya li va contestar que si.

—¿Donchs per qué cada dia estás més trista?

—No ho sé, pare.

—Déixal filla meva, potser no 't convé.

—¡Oh, pare! no 'l puch deixar, nos estimém massa.

—¿Molt?

—Tant, que fins havém jurat estimarnos en vida y en mort.

Quan lo confés sentí aixó se quedá tot pensatiu. Al cap d' una estona digué:

—Bé filla meva, jo 't prego que 'l deixis.

La noya se posá á plorar. Mes ell li feu tan y tan bonas reflexions, que per fi ella prometé confiarse á la sua voluntat.

Quan s' esdevingué la nit, lo capellá cullí una estola y 'l llibre d' oracions y se 'n aná á casa de la noya. Esperá que 'ls dos enamorats s' enrahonessin. Llavoras eixí al balcó y posantse la estola al coll comensá á llegir lo reso de difunts. Y 'l jove llensá un gran suspir, y s' aná esvahint, esvahint com una sombra fins que de ell res se va veure.

—Veus, filla meva, aquest no era 'l teu estimat, perque ell va morir; era la sua ánima que no trobava repós per lo jurament que t' havia fet, com tu t' anavas corsecant, fins que haurias sigut morta. Deixa en pau als morts; no juris may per més enllá d' eixa vida.

FRANCISCO MASPONS Y LABRÓS.

Á UNA PONCELLA

¿Que hi fás aquí, poncelleta,
coll-torsada als raigs del sol,
y á tot-hora gronxadeta
per l' amorós ventíjol?

¿Perqué amagas ta hermosura
si quan apunta 'l matí
ja galejan ta dolsura
los papallons del jardí?

¿Perqué ton calzer de grana
no desclous al sol ixent,
com la rosa, ta germana,
que rebé son bés ardent?

Descloute, poncella hermosa,
y al veure al amor venir
de ta cambreta desclosa
brotará un plor y un sospir.

Los suaus y purs aromas
qu' en ton cor deus estotjar,
com un esbart de colomas
tot l' espay han de creuhar.

Serás dels clavells la enveja,
de las rosas la mellor,
y del papalló que 't veja
serás lo somni d' amor.

Quan ta xamosa florida
lo sol esmalti ab son bés,
gosarás esbalahida
gronxada ab llevíssim brés;

De dols plaher en las alas,
en lo teu front verginal
s' aplegarán novas galas,
t' anyorará nou esmalt.

y l' abella brunzidora
que ja espera ton esclat,
mormolará cants y al-hora
besará ton sí enmelat.

. . . . . .

¡Ay rosada poncelleta!
floreix prompte, 'l gesamí
are diu, á ma voreta,
qu' ets la reyna de jardí.

E. MOLINÉ.

* * *

¡Y que es bella la vesprada
al costat de la estimada
en los jorns del tebi estiu,
escoltant demunt l' herbatge
del aucell lo dols llenguatge
mentre amor als dos somriu!

¡Que es joliua la pradera!
Lo rocam de la riera
fins es flonjo, trepitjant,
si vos miran dos estrellas
y en las vostres dos mans bellas
s' entrellassan boy jugant.

¡Que es hermós tot quan rodeja!
Lo rieró que serpenteja,
de la font lo raig d' argent,
l' ombra fresca del brancatge,
l' oreig dols entre 'l fullatge,
tot es bell, tot es plascent.

Mes, qué es trista la vesprada
quan hi manca la estimada
y un se trova sol-y-vern,
ja pot haberhi praderas,
boscatges, fonts y rieras
que per tot regna l' hivern.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.